

Vorige week verscheen er van de bekende Nederlandse geoloog Salomon Kroonenberg een boek over taal: *De binnenplaats van Babel*. Waar komt taal vandaan? En waarom wilde Kroonenbergs opa Russisch leren?

MARC VAN OOSTENDORP

Ode aan de nieuwsgierige mens

Geoloog Salomon Kroonenberg over taal en familie

Als jongeman had Salomon Kroonenberg, de schrijver van het vorige week verschenen boek *De binnenplaats van Babel*, gearzeld of hij nu talen moest gaan studeren. Uiteindelijk werd het geologie. Nu hij enkele jaren met emeritaat is, durfde hij het aan een boek te schrijven over die verborgen liefde. Op een bijzondere manier verknoopt *De binnenplaats van Babel* twee verhalen: dat van de ontwikkeling van de menselijke taal (van de allereerste taal die vermoedelijk door de eerste homo sapiens in Oost-Afrika werd gesproken, via de toren van Babel tot de huidige tijd), en dat van Kroonenbergs eigen familie, met name zijn grootvader Salomon Kroonenberg, van wie hij de fascinatie voor vreemde talen heeft geërfd.

Inmiddels heeft hij in de loop van de tijd veel talen verzameld. “Ik beheers maar een paar talen”, zegt hij. “Nederlands, Frans, Duits, Engels, Italiaans, Spaans en Russisch. Andere talen, zoals het Fins en

het Portugees, kan ik wel lezen, maar nauwelijks spreken. Sranan spreek ik wel, maar kan ik weer niet schrijven. Ik heb weleens een cursus Chinees gedaan, maar in China kwam ik niet veel verder dan wat onderhandelen met taxichauffeurs.”

Kroonenberg heeft voor zijn werk veel gereisd, maar kan zich ook tijdens vakanties vaak niet beheersen. “Wanneer ik op Malta ben, koop ik een Maltese grammatica, en in Letland een Letse. Niet dat ik die talen dan helemaal wil leren, maar ik smul van hoe zo’n taal in elkaar zit. Dat in het Welsh de eerste letter ineens verandert als je een woord ergens anders in een zin zet!”

Kriebelig

“Mijn opa had dezelfde talenhonger als ik”, zegt Kroonenberg. “Hij wilde openmaken wat dicht was: al die boeken waarvan je niet begrijpt wat erin staat, al die mensen die praten over dingen die je niet

kent. Ik weet niet eens of hij wel veel talen echt sprak, alleen dat hij een grote verzameling grammatica's en andere taalboeken naliet. Dat hij Russisch sprak, weet ik alleen omdat ik dat hoorde van een Tsjechoslowaakse dame die hij in Theresienstadt had genezen van de tyfus."

Kroonenberg senior werkte vanaf 1926 als directeur van het Nederlandsch Israëlitisch Ziekenhuis in Amsterdam, tot hij uiteindelijk gedeporteerd werd naar Theresienstadt, waar hij tot het eind van de

“Als je het bekijkt vanuit de evolutie, vanuit de ecologie, dan lijkt meertaligheid een stap terug.”

oorlog een Joods kinderziekenhuis leidde. De meeste mensen spraken Tsjechisch in het kamp, en toen een medegedeporteerde Russische vrouw hem ervan overtuigde dat het Russisch een mooi opstapje was tot die taal, besloot Kroonenberg Russisch te leren. Zijn kleinzoon nu: “Ik heb hem nooit Russisch horen spreken, maar vond na zijn dood wél al zijn boeken met die kriebelige cyrillische lettertjes. Hij las denk ik Dostojevski om Russisch te kunnen leren in plaats van dat hij Russisch leerde om Dostojevski te kunnen lezen. Dat herken ik overigens wel.”

De talen die grootvader leerde, waren in ieder geval allemaal grote Europese talen: wereldtalen. Hij was in de loop van de jaren uit de provincie naar de Randstad getrokken en was een kosmopoliet. “Maar denk niet dat hij Russisch heeft geleerd omdat hij communistische sympathieën had. Integendeel; hij was een VVD'er.”

Patenten

De liefde voor de taal is volgens Kroonenberg minstens voor een deel genetisch bepaald: “Mijn kleinzoon heeft het ook al. En ook mijn oom Kees had het; hij heeft door omstandigheden nooit de gelegenheid gehad om te studeren, maar hij spreekt voortreffelijk Spaans, Portugees en Italiaans.”

Waarom is Kroonenberg, met al zijn fascinatie voor taal, dan toch geologie gaan studeren? “Ik denk dat ik in mijn hart wel meer een alfa ben dan een bèta. Ik heb het idee dat ik toch ben afgeschrikt door die oom, de vader van mijn beroemde nicht Yvonne, die zei: ‘Je moet geen talen studeren, dan kun je later alleen maar patenten vertalen.’”

Hij heeft er achteraf overigens geen spijt van niet voor de taalwetenschap te hebben gekozen: “Dat is me toch vaak te klein, dat je je moet bezighouden met kleine klankverschilletjes, nu eens een uitgang hier of een voorvoegsel daar. Ik ben iemand van de grote lijnen. Wat ik wel interessant vind: hoe talen zich in de tijd van eeuwen of zelfs millennia ontwikkeld hebben.”

Graniet bewaart

Die grote ontwikkeling van de talen is dan ook een andere rode draad in Kroonenbergs nieuwe boek. Hij heeft in de loop van de tijd de literatuur over de

ontwikkeling van de menselijke taal bijgehouden. “Als geoloog graaf je naar wat er niet meer is. Ik heb altijd al een gat willen graven waar je al die oude talen in zou kunnen vinden.” Toch heeft hij niet willen ingaan op de vraag wat nu eigenlijk de oudste taal is. “We hebben daar geen enkel archeologisch bewijs voor. Ik ben dan toch te veel wetenschapper, ik heb niet verder willen gaan dan waar we vaste grond onder de voeten hebben. Je moet je beperken tot de fases waarin de taal werd geschreven. Over talen die alleen gesproken zijn, hebben we geen gegevens.”

Bij wijze van grap wijst Kroonenberg in zijn boek wel op geologisch bewijs voor de stelling dat het Hebreeuws de oudste taal is: het ongeveer een miljard jaar oude schriftgraniet dat onder andere in Noorwegen en Rusland gevonden kan worden en waarin kwartsstukjes zijn ingesloten die precies op Hebreeuwse letters lijken. “Granit chrانيت heet het in een beroemd liedje van de Russische bard Vladimir Vysotski,” schrijft Kroonenberg, “graniet bewaart. Klopt. Alleen het lezen van de tekst vlot nog niet erg.”

Gebeiteld

Kroonenberg bespreekt in zijn boek het bijbelse verhaal van de toren van Babel. In de tijd dat dit verhaal werd opgetekend, zo'n 2500 jaar geleden, werden er in het Midden-Oosten veel verschillende talen gesproken. Het verhaal was onder andere een antwoord op de vraag hoe dat kon: het was een straf van God voor de hoogmoed van de mens die in Babylon een toren tot in de hemel wilde bouwen. Meertaligheid was volgens de Bijbel dus een vloek.

Uitgebreid gaat Kroonenberg in op de gigantische inscriptie van Bisotun: de reusachtige, nauwelijks te overziene spijkerschriftteksten die ooit door een koning in drie verschillende talen zijn aangebracht in het dal van Kermanshah, in het huidige Iran. Hij beschrijft hoe hij die inscripties zelf heeft bekeken, maar ook hoe taalkundigen, historici en andere geleerden in de loop van de tijd leerden het spijkerschrift op deze rotswanden te ontcijferen. “Talen overleven alleen als ze in steen gebeiteld worden.”

Raadsel

Hoe moeten we de consequenties van Babel beschouwen? Is het nu prettig of niet dat we zoveel talen hebben? “Ik vind het zelf leuk, omdat ik het een leuk studieobject vind. Maar als je het bekijkt vanuit de evolutie, vanuit de ecologie, dan lijkt het een stap terug. We zijn allemaal mensen, we kunnen

Salomon Kroonenberg

Salomon Kroonenberg (Leiden, 1947) is emeritus hoogleraar geologie aan de Technische Universiteit Delft. Hij schreef twee goed ontvangen populair-wetenschappelijke boeken over geologie, *De menselijke maat* (2006) en *Waarom de hel naar zwavel stinkt* (2011). Hij spreekt acht talen. Zijn fascinatie voor taal leidde tot zijn onlangs verschenen boek *De binnenplaats van Babel*.

Inscriptie van Bistun, in het huidige Iran.

Foto: Aterfeh Atarodi / Panoraimio

allemaal kinderen met elkaar krijgen als we willen. Maar de stap die daarvoor nodig is kunnen we niet zetten omdat er een taalbarrière is. Honden snuffelen even aan elkaar en weten wat ze aan elkaar hebben. Waarom wij dan niet? Ik begrijp niet wat de functie daarvan is, het lijkt een verschijnsel te zijn dat onafhankelijk is van de evolutie. Als God er iets

mee bedoeld heeft, is mij onduidelijk wat.” De ondertitel van Kroonenbergs boek is *Het raadsel van de spraakverwarring*.

Inmiddels raken we langzaam maar zeker misschien wel af van de vloek van Babel. Volgens sommige taalkundigen zal meer dan de helft van de tegenwoordig gesproken talen verdwijnen. “Een van de dingen die ik ben gaan beseffen terwijl ik dit boek schreef, is dat er niet alleen talen verdwijnen, maar dat ook het proces dat er steeds nieuwe talen bij komen, misschien wel voorgoed is stopgezet. Die talen ontstonden door isolatie: een groep ging ergens wonen zonder veel contact met de buitenwereld en ontwikkelde zo in de loop der eeuwen een eigen taal. Door de mondialisering gebeurt dat waarschijnlijk niet meer.”

(advertentie)

Stoort u zich ook zo aan taalfouten? Welke taalregels zijn het bekendst?

Vanuit de Radboud Universiteit Nijmegen doen wij onderzoek naar de kennis van het Nederlands en naar taalverwerking door mensen met een uitstekende taalbeheersing.

Deelnemers gezocht!

- MRI-onderzoek, waarbij filmpjes worden gemaakt van de hersenactiviteit
- Beloning van 15 euro en foto's van uw hersenen
- Mensen tussen de 30 en 50 jaar met **uitstekende taalbeheersing**
- Vindt plaats in Nijmegen (reiskosten worden vergoed)

Voor meer informatie
neem contact op met:

Ferdy Hubers
f.hubers@student.ru.nl

Afrika

“Dit boek was voor mij een ontdekkingstocht”, zegt Kroonenberg nu. “Ik heb gedaan wat ik misschien zou hebben gedaan als ik taalkundige was geworden. Ik schrijf aan het begin van het eerste hoofdstuk dat ik wel zal zien waar we uitkomen. Het is een soort open einde geworden. Er is nog heel veel wat ik niet weet – niet over mijn eigen familie, niet over de geschiedenis van de mensheid.”

“Mijn fascinatie voor vreemde talen hangt ook samen met mijn fascinatie voor het reizen, het exotische. Ik hou van dingen die je niet kunt verstaan en die toch wat betekenen. Over het Nederlands zou ik geen boek kunnen maken. Mijn redacteur zei op zeker moment tegen me: jouw boek is eigenlijk een ode aan de nieuwsgierige mens. Dat is het. Waarom zijn de mensen ooit uit Afrika weggetrokken? Uit nieuwsgierigheid naar wat er elders te vinden is. Waarom zijn al die talen versplinterd? Onder andere omdat al die nieuwe ervaringen op een nieuwe manier moesten worden uitgedrukt. Hoeveel deuren naar andere mensen kunnen we openen door hun talen te leren?” <

Zie ook de aanbieding op blz. 324.